

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Studijní opora k předmětu kombinované formy studia

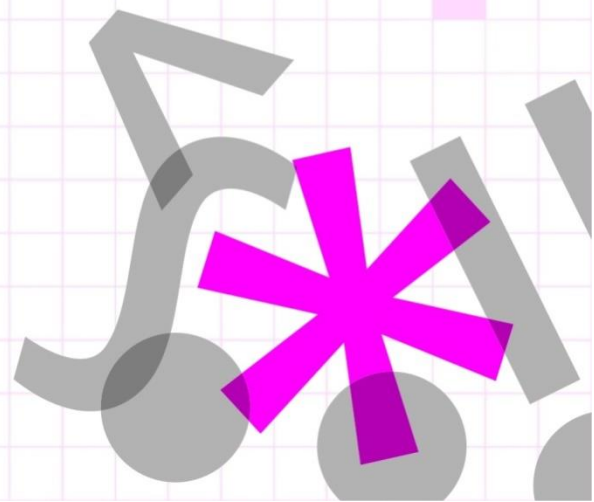
předmět

SOCIÁLNÍ POLITIKA

obor

Sociální pedagogika

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Vysvětlivky k používaným symbolům

ÚVOD KE STUDIU PŘEDMĚTU NEBO KONKRÉTNÍHO TÉMATU

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

prověřují, do jaké míry student text a problematiku pochopil, zapamatoval si podstatné a důležité informace

SHRNUTÍ

shrnutí tématu

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

vyzdvihuje důležité či nové termíny, nebo hlavní body, které by student při studiu tématu neměl opomenout

LITERATURA

použitá ve studijním materiálu, pro doplnění a rozšíření poznatků

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

student se zde dozví, jakým způsobem bude kurz ukončen (test, seminární práce, projekt, ústní zkouška apod.)

ÚVOD DO STUDIA PŘEDMĚTU (ANOTACE)

Předmět podává základní rozbor historických okolností, které formovaly moderní sociální politiku a umožňuje tak dojít k porozumění soudobým trendům v oblasti sociální politiky a sociálního státu. Nastínění sociálních problémů z různých perspektiv a jejich vazba na veřejnou politiku pokládá základy k debatě o sociálním státu a jeho režimech. Je nastíněna i tzv. krize sociálního státu. Tomuto tématu předchází shrnutí vývojových etap sociální politiky. Základní principy sociální politiky se opírají o diskusi nad tématem solidarity a sociální spravedlnosti a integrity. V další části jsou probírány základní oblasti a nástroje sociální politiky. Funkce sociálního pojištění v systému a jeho limity vyžadují diskusi o demografických charakteristikách populace, fenoménu stárnutí populace a od toho se odvíjející potřebě reformy důchodového pojištění. Závěrečnou třetinu kurzu tvoří jednotlivé oblasti sociální politiky. Tematicky se tak kurz dotýká prevence sociálních problémů pomocí politiky zaměstnanosti a politiky pracovního trhu, rozvoje lidského kapitálu pomocí zdravotní politiky a politiky v oblasti vzdělávání. Podobnou oblast pomáhají budovat i politiky na poli rozvoje a podpory funkce rodiny a bytová politika.

CÍLE PŘEDMĚTU:

Cílem předmětu je nastínit základní funkce a principy sociální politiky a vybavit tak studenty znalostmi o sociální a ekonomické podmíněnosti opatření v oblasti sociální politiky. K nim je možno dojít postupnými kroky od znalostí z historie sociální politiky, přes současný stav až k vývojovým tendencím sociální politiky v současné Evropě. Hlavní důraz by měl být kladen na to, aby studenti porozuměli všestranným účinkům jednotlivých politik a jejich vzájemnému ovlivňování. V důsledku by měli být studenti schopni využít poznatků a znalostí v praxi při nalézání vhodných řešení sociálních problémů.

OSNOVA PŘEDMĚTU:

1. Sociální politika – základní pojmy a definice
2. Základní principy a funkce sociální politiky
3. Sociální stát, jeho definice a vývojové etapy
4. Krize sociálního státu a její příčiny
5. Sociální stát a jeho režimy
6. Reakce sociálního státu na krizi
7. Základy sociálního zabezpečení
8. Politika zaměstnanosti (makropolitika)
9. Politika trhu práce (mikropolitika)
10. Zdravotní politika
11. Vzdělávací politika

- 12. Rodinná politika
- 13. Bytová politika

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

ZÁKLADNÍ LITERATURA

- KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON, 2005.
- KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 3. vyd. Praha: ASPI, 2005.
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: SLON, 2002.
- SMUTEK, M. *Sociální stát – Úvod do studia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.
- VEČEŘA, M. *Sociální stát – Východiska a přístupy*. Praha: SLON, 1993.

DOPORUČENÁ LITERATURA

- KELLER, J. *Teorie modernizace*. Praha: SLON, 2007.
- MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: SLON, 1999.
- MUSIL, L. *Vývoj sociálního státu v Evropě*. Brno: Doplněk, 1996.
- SIROVÁTKA, T. (ed.) *Sociální vyloučení a sociální politika*. Brno: MU, 2006.
- TOMEŠ, I. *Sociální politika - teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub, 2001.
- VESELÝ, A., NEKOLA, M. (eds.). *Analýza a tvorba veřejných politik - přístupy, metody a praxe*. Praha: SLON, 2007.

POŽADAVKY NA UKONČENÍ KURZU

Předmět bude ukončen zápočtovým testem, schválením zápočtové práce a zkouškou.

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Jednoznačná a všeobecně používaná definice sociální politiky v podstatě neexistuje. Nicméně pokusme se k nějaké pracovní verzi postupně dojit. V českém jazyce jde o sousloví slov „politika“ a „sociální“. S oběma pojmy mohou nastat definiční problémy. V případě slova „sociální“ můžeme rozlišit několik vymezení podle jejich „šíře“ záběru:

- 1) nejširší vymezení rovná se společenský,
- 2) užší vymezení rovná se snaha bezprostředně směřující ke zdokonalování životních podmínek lidí,
- 3) nejužší vymezení rovná se řešení již vzniklých nepříznivých, nouzových sociálních situací.

Nejpreferovanější úroveň ve vztahu k sociální politice je střední úroveň, tedy snahy bezprostředně směřující ke zdokonalování životních podmínek lidí. Nicméně v různých zemích se běžné chápání slova „sociální“ může plynule měnit od nejužšího až po nejširší.

Docházíme tak postupně k jedné z možných definic sociální politiky. V českém jazyce je často citováno, že sociální politika je: „*Soustavné, cílevědomé úsilí sociálních subjektů o změnu nebo udržení sociálního systému*“ (Tomeš 1996:19). Mimo jiné to znamená, že taková sociální politika musí mít svůj cíl a soustavně se přizpůsobovat měnícím se podmínkám.

Sociální politika by se dala na jedné z nejzákladnějších úrovní rozlišit jako:

- *Praktická činnost* – každý je nějak účasten dění ve společnosti a ve státě a tím pádem sociální politiku i sám spoluutváří.
- *Vědní obor* – zabývá se zkoumáním procesů tvorby a realizace jednotlivých politik, které se pak dotýkají života občanů (nepůjde však jen o politiku státní, ale i o politiky občanských sdružení, profesních sdružení, sociálních skupin apod.)

Další heterogenita je i v perspektivě pohledu (nebo pojetí) sociální politiky:

- *Aktivní sociální politika* – politika preventivního charakteru, usiluje o předcházení vzniku sociálních problémů.
- *Pasivní (retrospektivní) sociální politika* – řeší vzniklé problémy.

Mezi základní cíle sociální politiky lze považovat (1) zlepšení základních podmínek života obyvatel, (2) zabezpečení sociální suverenity a sociálního bezpečí v rámci hospodářských a politických možností země.

Oblasti sociální politiky

Sociální politika sice funguje jako celek, ale přece jen ji rozdělíme do několika základních oblastí, i když ty se vzájemně prolínají.

- 1) Politika sociálního zabezpečení
- 2) Politika zaměstnanosti
- 3) Zdravotní politika
- 4) Vzdělávací politika

- 5) Rodinná politika
- 6) Bytová politika

Subjekty a objekty sociální politiky

Nejjednodušeji řečeno, subjektem je ten, kdo sociální politiku provádí a objektem je ten, komu je sociální politika určena.

Způsob výuky: Téma je přednášeno v rámci výuky v celém rozsahu.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Oblasti sociální politiky
- Objekty sociální politiky
- Subjekty sociální politiky
- Aktivní sociální politika
- Pasivní sociální politika

Klíčová slova:

Sociální politika, objekty, subjekty, aktivní, pasivní sociální politika

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Z výše uvedeného vyplývá, že sociální politiku má nejen stát, ale každý subjekt v něm působící. Tak lze oprávněně mluvit o sociální politice politických stran, odborů, zájmových a jiných nestátních organizací. Objekty sociální politiky jsou pak ti aktéři, na které je opatření sociální politiky orientováno, kterým je určeno. Pod pojmem objekt vidíme v první řadě všechny obyvatele dané země. Nahlížíme na ně buď jako na jednotlivce, nebo jako na sociální skupiny, tedy skupiny osob, mezi nimiž existuje určitá interakce a tyto osoby si tuto skutečnost uvědomují.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002. kap. (1), kap. (2), kap.

(3)

SMUTEK, M. *Sociální stát. Úvod do studia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005., kap. (1)

TOMEŠ, I. *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Socioklub, 2001. kap. (2), kap. (6), kap. (8)

VEČEŘA, M. *Sociální stát – východiska a přístupy*. 2. vyd. Praha: SLON, 1996. kap.

(1)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Koho lze považovat za subjekty sociální politiky?
2. Koho lze považovat za objekty sociální politiky?
3. Co znamená aktivní a co pasivní sociální politika?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 3. viz TOMEŠ, I. Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost. 2. vyd. Praha: Socioklub, 2001. kap. (2), kap. (6), kap. (8)

SEZNAM POŽADAVKŮ NA ZÁVĚREČNOU ZKOUŠKU (TEST)

1. Umět definovat pojem „sociální politika“.
2. Dokázat odlišit aktivní a pasivní pojetí sociální politiky.
3. Dokázat pohovořit o cílech sociální politiky, subjektech a objektech sociální politiky.

ÚVOD A CÍL TĚMATU

Nejčastěji se uvádí čtyři hlavní principy sociální politiky. Slovo princip znamená, že projevy následujících principů by měly být zřetelné ve všech opatřeních sociální politiky.

- 1) Princip sociální spravedlnosti.
- 2) Princip solidarity.
- 3) Princip subsidiarity.
- 4) Princip participace.

Funkce sociální politiky

Funkcí sociální politiky je vyvolávat určité efekty na straně objektů působením subjektů. V krátkosti shrneme základní funkce sociální politiky, kam patří zejména:

1) Funkce ochranná, jež bývá považována za historicky nejstarší. Tato funkce tvoří tradiční a stabilní prvek sociálních politik a je ji třeba neustále posilovat. Je výrazem snahy o řešení již vzniklých sociálních událostí, např. chrání před úpadkem do chudoby.

2) Funkce přerozdělovací, jež se snaží zmírňovat sociální nerovnosti ve společnosti, řeší co, jak, komu, podle jakých kritérií rozdělovat. Hlavním garantem přerozdělování je stát (který vybírá daně a příspěvky do pojišťovacích fondů). Prvotní rozdělení se děje na trhu, sekundární přerozdělení pak představuje stát a sociální politika (daně, přerozdělení prostředků potřebným).

3) Funkce homogenizační, která bývá považována za relativně novou a spočívá ve snaze poskytovat obyvatelstvu stejné šance (nikoli nivelizovat podmínky života). Spočívá tedy v poskytování stejných šancí vzdělávat se, pracovat, pečovat o své zdraví. Snaží se tedy, aby nebyly rozdíly v šancích v přístupu k těmto statkům.

4) Funkce stimulační, která se snaží aktivizovat člověka, aby se sám postaral o sebe a eventuálně pomáhal druhým. Obecně řečeno je jejím posláním podporovat, podněcovat, vyvolávat žádoucí sociální jednání jednotlivců a sociálních skupin jak v oblasti ekonomické, tak i mimo ni.

5) Funkce preventivní, která pochopitelně patří mezi velmi důležité funkce a je ryzím ztělesněním aktivního přístupu k řešení sociální problematiky. Obecně je tedy snahou předcházet nepříznivým sociálním situacím, např. chudobě, rozvodovosti, nezaměstnanosti, kriminalitě...

Nástroje sociální politiky

Sociální politika se realizuje pomocí nástrojů různého řádu. Nástroje jsou prostředky, jimiž sociální subjekt působí na sociální objekt. Důležité je, aby nástroje respektovaly základní principy a umožňovaly naplňovat cíle sociální politiky. Základními nástroji jsou:

- právní řád dané země (především sociálně právní legislativa);
- systém daní a transferových plateb (finance);
- instituce a instituty sociální politiky (např.: sociální pojištění, sociální služby, věcné a peněžité dávky, účelové půjčky, úlevy, výhody apod.);
- nadační, charitativní, církevní a dobročinné aktivity.

Nepřímými nástroji pak jsou:

- sdělovací prostředky, které se podílejí na formování názorů a postojů veřejnosti k sociálním problémům;
- vzdělávací aktivity, které umožňují snazší zapojení občana na trhu práce, brání chudobě apod.;
- institut poradenství.

Financování sociální politiky je možné:

a) rozpočtovou technikou (průběžně) - vybrané dávky se vyplácejí přímo v daném období, stát se musí snažit, aby rozpočet nebyl deficitní, tedy co nejpřesněji odhadovat příjmy a výdaje.

b) fondovou technikou (kapitalizací) - existuje fond do něhož přispíváme, kdy hlavním rizikem je inflace, tzn., že fondový způsob předpokládá existenci určité kapitálové rezervy, která musí být schopna v kterémkoli okamžiku krýt nárokové dávky, prostředky lze dále investovat a výnosy použít ke zvýšení dávek nebo snížení příspěvků do fondů.

c) jednorázově - např. darem, tento zdroj financování je vhodný spíše pro nadace, občanská sdružení atd., tedy opatření lokálního charakteru.

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky v celém rozsahu.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Redistribuční spravedlnost
- Subsidiarita
- Solidarita
- Průběžný systém financování (PAYG)
- Fondové financování

Klíčová slova:

Principy sociální politiky, funkce sociální politiky, nástroje sociální politiky, financování sociální politiky

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Sociální spravedlnost je klíčovým principem sociální politiky. Riziko ohrožení značné části populace chudobou a nutnost postarat se o ty, kteří se o sebe postarat sami

nemohou, zdůrazňuje současně i princip potřeby. V soudobých moderních společnostech se, podle Krebse (2002:24), solidarita ve značné míře realizuje (naplňuje) především pomocí redistribuční a transferové politiky státu. „Významná je však i solidarita jedinců, spolků, sdružení apod., často založená na filantropii a uskutečňující se zpravidla mimo státní redistributivní mechanismus nebo jen s jeho částečným využitím. Význam takovéto dobrovolné solidarity v sociální politice je značný a se změnou rolí státu v sociální politice v současné době roste.“

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

- KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2002. kap. (2)
POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: SLON, 1995. kap. (3)
SMUTEK, M. *Sociální stát. Úvod do studia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005., kap. (2)
TOMEŠ, I. *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Socioklub, 2001. kap. (2), kap. (4), kap. (5), kap. (17), kap. (18), kap. (19)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaká pojetí sociální spravedlnosti lze vidět v soudobé sociální politice?
2. Jaká pojetí solidarity lze uvažovat v kontextu sociální politiky?
3. Zamyslete se nad omezeními redistribuční funkce sociální politiky.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 3. viz SMUTEK, M. Sociální stát. Úvod do studia. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, kap. (2)

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Pojetí sociálního státu vychází z myšlenky, že podmínky života člověka jsou i věcí veřejnou, nikoli pouze soukromou. Výraz welfarestate je spojen se jménem anglického lorda Williama Henry Beveridge.

Vznik sociálního státu – celospolečenské faktory

Spektrum faktorů, které vedly k utváření sociálních států, lze konečně podle Piersona (1991, cit. dle Večeřa 1996:57-58) shrnout takto:

1. *Proces industrializace*
2. *Růst obyvatelstva a jeho měnící se sociální struktura.*
3. *Nárůst významu národních států.*
4. *Růst politické demokracie a politického občanství.*

Když se budeme pokoušet sledovat vývoj, historii sociální politiky, můžeme celkem snadno vysledovat určité hlavní tendence:

- a) od nahodilého jednání při řešení sociálních problémů případ od případu k cílevědomému úsilí, koncepčnímu jednání;
- b) od individuálních a lokálních aktivit (obcí) postupně k aktivitám organizovaným a garantovaným státem (rozvoj univerzality pokrytí službami);
- c) od národní, státní perspektivy k mezinárodní perspektivě, mezinárodní dojednávání a spolupráce při formulování základních opatření;
- d) od jednotlivých opatření směrem k systémovým opatřením, k systematickému řešení sociálních problémů.

Vývojové etapy sociálního státu

Sociální stát má v současnosti za sebou rámcově více než stoletý vývoj od průkopnického období prvních pojišťovacích systémů až do současné vývojové etapy, která bývá charakterizována jako období krize sociálního státu.

1. *Období experimentálních počátků (80. léta 19. století - 1930)*
2. *Období konsolidace (1930 - 2. světová válka)*
3. *Období sociální přestavby (1945 - 1962)*
4. *Období sociální expanze (1962 - 1973) – zlatý věk sociálního státu*
5. *Období stagnace (1973 - 1980)*
6. *Krize sociálního státu, resp. rekonceptualizace sociálního státu, období pokusu o reformu welfarestate (1980 - dosud)*

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky v celém rozsahu.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- sociální stát
- konsolidace sociálního státu
- keynesiánský model sociálního státu

Klíčová slova:

sociální stát, historie sociálního státu, vývojové etapy sociálního státu

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Obsah pojmu sociální stát (tedy to čím se zabývá) je starší než pojem sám. Pojem „welfare“ se překládá velmi obtížně, představuje v zásadě blahobyt nebo materiální a sociální podmínky pro blahobyt. V kontextu sociální politiky pojem „welfare“ vyjadřuje stav slušného žití.

V každém současném státě je dnes používán nějaký ekvivalent pojmu sociální stát, respektive welfarestate. Nicméně obsah tohoto pojmu je v každé zemi o něco jiný. Sociální stát však obecně znamená, že stát na sebe bere péči o sociální práva svých občanů.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

- MUSIL, L (ed.). *Vývoj sociálního státu v Evropě*. Brno: Doplněk, 1996. kap. (1)
- SMUTEK, M. *Sociální stát. Úvod do studia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, kap. (4)
- VEČEŘA, M. *Sociální stát – východiska a přístupy*. 2. vyd. Praha: SLON, 1996, kap. (4)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jak lze charakterizovat pojem sociální stát?
2. Definujte „přelomová období“ vývoje sociálního státu (vývojové etapy)
3. Určete historické faktory, které přispěly ke vzniku sociálního státu.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 3. viz SMUTEK, M. Sociální stát. Úvod do studia. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, kap. (4)

Téma č. 4:

Krise sociálního státu a její příčiny

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Krise sociálního státu se objevila v souvislosti s tzv. „ropnými šoky“ sedmdesátých let 20. století. Růst nákladů, zdražení vstupů, ztížení konkurenceschopnosti vedou k hledání cest k úsporám ve všech oblastech, tedy i v oblasti sociální. Mezi hlavní zdroje, resp. složky krize patří zejména:

1. Neúměrný růst nákladů - Krize ekonomická.

Dvě ropné krize za sebou přinesly dlouhotrvající hospodářskou recesi, kdy byly nízké roční přírůstky HDP, přitom veřejné sociální výdaje mají tendenci udržovat si svůj stálý růst. Ještě k tomu je obtížné tyto výdaje redukovat, welfarestate je tedy neúměrně nákladný, což zpomaluje hospodářský růst.

2. Ztráta efektivnosti sociálního státu - Krize efektivity.

Zejména liberálně orientovaní kritikové kritizují složitost systému redistribuce a na druhou stranu zdůrazňují vysokou transparentnost tržního systému. Navíc sociální stát zaměstnává velkou spoustu pracovních sil. Dále z výhod sociálního státu čerpají hlavně lidé, kteří mají dost informací, a ne ti, kteří to skutečně potřebují.

3. Demografické změny - Krize demografická.

Stárnutí populace, růst napětí mezi potencionálními směry meziskupinové solidarity (staří a mladí, zdraví a nemocní...). Dochází k narušení intergeneračního kontraktu, na němž je založeno průběžné financování mnoha schémat sociálního pojištění (pay as you go – PAYG systémy).

4. Ztráta sociálního konsenzu - Krize legitimacy.

Původní myšlenky rovnosti se vytrácejí, systém se začíná více poohlížet po předchozích výdělcích občanů, kteří chtějí ze sociálního státu něco čerpat. Díky zpochybnění ideálů sociální rovnosti ztrácí sociální stát část své legitimacy.

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky v celém rozsahu.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- Krize sociálního státu
- Krize efektivity
- Krize legitimacy
- Demografická krize

Klíčová slova:

Krize legitimacy sociálního státu, ekonomická krize sociálního státu, demografická krize sociálního státu, stárnutí populace

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Růst podílu osob v ekonomicky postproduktivním věku znamená, že ekonomicky aktivní ponесou stále větší břemeno ve vztahu k zabezpečení právě těchto skupin osob. To má závažné důsledky pro udržení legitimacy sociálních opatření, jež byla formulována v dobách ekonomické i populační konjunktury.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON, 2005. kap. (6)
SMUTEK, M. *Sociální stát. Úvod do studia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, kap. (4), kap. (7)
VEČEŘA, M. *Sociální stát – východiska a přístupy*. 2. vyd. Praha: SLON, 1996. kap. (7)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co lze spatřovat pod pojmem krize legitimacy sociálního státu?
2. Jaké dopady má na sociální stát tzv. stárnutí populace?
3. V čem spatřujete výhody rozsáhlého sociálního státu?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 3. viz SMUTEK, M. *Sociální stát. Úvod do studia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, kap. (4), kap. (7)

Téma č. 5:

Sociální stát a jeho režimy

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Toto téma přináší několik komplementárních pohledů na typologii sociálního státu. T. H. Marshall uvádí čtyři kritéria, jež pak byla zpracována v různých kombinacích do všech pozdějších typologií sociálních států. V úvahách o tom, co ovlivňuje míru rovnosti v různých společnostech, Marshall uvádí následující otázky:

- 1) Jsou sociální kompenzace nabízeny všem, anebo jsou zacíleny pouze na určitou skupinu populace?
- 2) Mají tyto kompenzace podobu peněžních dávek, anebo se jedná o poskytované služby?
- 3) Je výše minimálních dávek vysoká, anebo nízká z hlediska životního standardu ve společnosti?
- 4) Jakým způsobem je sociální zabezpečení financováno?“

První konceptuální typologie je spojována s autorem Titmussem. Jeho typologie pracuje s ideálními typy (ideální neznamena nejlepší, znamená v zásadě modelový):

- 1) Reziduální (omezený, zbytkový, minimální) sociální stát.
- 2) Pracovně výkonový (zásluhový) sociální stát.
- 3) Institucionální (plošný, univerzalistický, paternalistický) sociální stát.

Druhou běžně používanou typologií je typologie podle Esping-Andersena. Jeho tři režimy sociálního státu budeme pro naši potřebu ztotožňovat s odpovídajícím modelem Titmussovým.

- 1) *Liberální režim* (odpovídá reziduálnímu pojetí)
  - převažuje sociální pomoc na základě testování majetkových poměrů;
  - malé přerozdělování zdrojů;
- 2) *Korporativistický sociální stát* (odpovídá pracovně výkonovému)
  - nízká míra přerozdělování;
  - velký vliv církve;

- 3) *Sociálně demokratický sociální stát* (odpovídá institucionálnímu pojetí)
- nejméně čtený typ v moderních státech Evropy;
  - zásady univerzalizmu, rovnost relativně vysokého standardu životní úrovně.

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky v celém rozsahu.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- liberální sociální stát
- konzervativní sociální stát
- sociálně-demokratický sociální stát

Klíčová slova:

typologie sociálního státu, liberální model, konzervativní model, sociálně-demokratický model

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Hodnotový základ sociálně demokratického režimu je v občanské, mezitřídní solidaritě. Základy korporativního režimu jsou ve vnitrotřídní solidaritě. Hodnotový základ liberálního režimu je v ideologii individualismu. Podle této ideologie jsou jedinci, kteří tvrdě pracují, vždy odměněni úspěchem.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

SMUTEK, M. *Sociální stát. Úvod do studia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, kap. (3), kap. (5)

VEČEŘA, M. *Sociální stát – východiska a přístupy*. 2. vyd. Praha: SLON, 1996, kap. (2), kap. (5)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaká jsou rizika „typologizování“ v problematice sociálního státu?
2. Jak lze charakterizovat liberální sociální stát?
3. Jak lze charakterizovat konzervativní sociální stát?
4. Jak lze charakterizovat sociálně-demokratický sociální stát?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 4. viz SMUTEK, M. Sociální stát. Úvod do studia. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, kap. (3), kap. (5)

Téma č. 6:

Reakce sociálního státu na krizi

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Pojmem modernizace sociálního státu bývá nazýván soubor opatření, který má za úkol zmírnit napětí mezi trhem a sociální sférou, má za úkol posílit sociální kontrakt.

Základní strategie modernizace lze shrnout podle Kellera (2005) v zásadě do dvou bodů:

- 1) Snižování objemu nároků občanů sociálního státu.
- 2) Přesouvání povinnosti financovat zbylé nároky na samotné zaměstnance.

Flexibilní pracovní síla, flexibilizace práce

Flexibilní pracovní sílu je možné chápat dvojím způsobem. Za prvé v souvislosti se vzděláním, za druhé v souvislosti s typem uzavíraných pracovních smluv. Zatímco v prvním případě je slovo „flexibilní“ všeobecně chápáno v pozitivním slova smyslu, ve kterém je flexibilní pracovní síla žádoucí. Jde o stav, kdy jsou lidé natolik vzdělaní, že dokáží flexibilně změnit zaměstnání, přijmout jiné pracovní místo. Pro zaměstnavatele jsou svým vyšším vzděláním (se kterým se obecně vyšší flexibilita pojí) zajímavější. V druhém slova smyslu flexibilní práce konotuje spíše negativní významy. Flexibilizace práce pak znamená v zásadě dva efekty.

- 1) Namísto plnohodnotných standardních pracovních smluv jsou upřednostňovány dílčí a krátkodobé kontrakty na omezenou pracovní dobu. Vedle tzv. plných pracovních úvazků tvoří stále větší část nabídky místa s částečným úvazkem, přechodná pracovní místa apod. Existuje např. módní „sdílení práce“ (jobsharing).
- 2) Sílí tendence přecházet od klasického zaměstnaneckého poměru k mnohem volnějším vztahům mezi firmou a formálně samostatnými dodavateli a subdodavateli jednotlivých úkonů, produktů a služeb (viz Keller 2005:27).

Konvergence sociálních států (sblížování systémů)

Tento pojem slouží k označení procesu, v němž se původně značně rozdílné soustavy postupně sbližují a přebírají prvky i celé části odlišných soustav.

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky v celém rozsahu.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- regresivní modernizace
- konvergence sociálních států
- flexibilizace práce

Klíčová slova:

modernizace sociálního státu, sblížování, konvergence, flexibilita práce

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Sociální stát by tak při všech svých modernizačních procesech měl respektovat řadu limitů (ekonomických, ekologických, politických, demografických apod.) a nalézt relevantní východiska zejména ze složitých vzájemných vztahů mezi:

- trhem a státním intervencionismem;
- ekonomickými a sociálními přístupy;
- zaměstnaností a sociálními dávkami;
- politickým a ekonomickým rozhodováním;
- výší daní a sociálních dávek;
- ekonomicky aktivními a beneficiary;
- univerzalistickou a adresnou sociální politikou;
- tradičními sociálními institucemi a institucemi sociálního státu atd. a
- redefinovat své programy, cíle a instituce.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON, 2005, kap. (6)

SMUTEK, M. *Sociální stát. Úvod do studia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, kap. (4), kap. (7)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co je konvergence sociálních států?
2. Co lze vidět pod pojmem „regresivní modernizace“ sociálního státu?
3. V čem lze spatřovat rizika flexibilizace práce?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 3. viz SMUTEK, M. *Sociální stát. Úvod do studia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, kap. (4), kap. (7)

Téma č. 7:

Základy sociálního zabezpečení

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Sociální zabezpečení se zabývá prevencí a řešením sociálních rizik. Sociální rizika jsou označována také jako sociální události či sociální příhody, které jsou právem známé a s nimiž právo spojuje vznik, změnu nebo zánik práva povinností, pomocí nichž lze předejít, zmírnit nebo překonat tíživou životní situaci způsobenou takovou událostí.

V rámci transformace na počátku 90. let v České republice (Československu) byly v souladu se scénářem sociální reformy zahájeny práce na vytvoření tří na sebe navazujících relativně samostatných systémů: (1) systému sociálního pojištění, (2) státní sociální podpory a (3) sociální pomoci.

Sociální pojištění

V rámci systému sociálního pojištění jsou řešeny ty sociální situace, na které se občan může předem připravit (pojistit) formou odložení části své dnešní spotřeby na krytí budoucí nejisté dlouhodobé či krátkodobé sociální situace. Systém je financován z pojistného, které platí podle přesně stanovených podmínek jak zaměstnanec, tak zaměstnavatel i osoby samostatně výdělečně činné.

Státní sociální podpora

V rámci systému státní sociální podpory jsou řešeny sociální situace, které jsou na základě určitého společenského konsenzu uznány za zřetele hodné, tj. sociální situace, kdy je účelné rodinu (především rodinu s dětmi) podpořit.

Sociální pomoc (sociální péče)

V rámci systému sociální pomoci se řeší obtížné sociální situace stavu hmotné a sociální nouze, tedy situace, které občan není, resp. nebude schopen řešit sám nebo s pomocí vlastní rodiny.

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky částečně a doplněno samostudiem.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- sociální pojištění
- státní sociální podpora
- sociální pomoc
- Průběžný systém financování (PAYG)
- Fondové financování

Klíčová slova:

sociální zabezpečení, sociální pojištění, státní sociální podpora, sociální pomoc

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Sociální zabezpečení jako součást sociální politiky a jako prostředek k uskutečňování jejích úkolů a cílů můžeme obecně chápat jako soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím a pomocí se uskutečňuje předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí občanů.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002. kap. (7), kap. (11), kap. (12), kap. (13)

POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: SLON, 1995. kap. (4.2)

TOMEŠ, I. *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Socioklub, 2001. kap. (15)

VEČEŘA, M. *Sociální stát – východiska a přístupy*. 2. vyd. Praha: SLON, 1996. kap. (6.1)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaké tři pilíře má sociální zabezpečení v České republice?
2. Co je podstatou sociálního pojištění?
3. Na co se zaměřuje státní sociální podpora?
4. Jaké situace řeší sociální pomoc?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 4. viz KREBS, V. a kol. Sociální politika. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002, kap. (7), kap. (11), kap. (12), kap. (13)

Téma č. 8:

Politika zaměstnanosti (makropolitika)

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Masová nezaměstnanost vytváří pro společnost i pro vládu vážné problémy (Mareš 1998):

- finanční (nezbytná podpora);
- organizační (potřeba rozsáhlého a byrokratizovaného aparátu služeb zaměstnanosti)
- politické (ohrožení sociálního smíru, případně celých reforem, dokonce ohrožení legitimacy státní moci).

Problémy, které jsou s nezaměstnaností spojeny, dále spočívají:

- ve snížené efektivitě ekonomického systému;
- v mrhání lidskými zdroji,
- v rostoucích deficitech státních rozpočtů;
- v měnové nestabilitě, s níž je spojována;
- v rostoucím sociálním napětí a
- riziku sociální krize.

Typy nezaměstnanosti

- 1) Frikční nezaměstnanost
- 2) Strukturální (technologická) nezaměstnanost

3) Cyklická nezaměstnanost

Politika zaměstnanosti

Jde o soubor opatření, kterými jsou spoluutvářeny podmínky pro dynamickou rovnováhu na trhu práce a pro efektivní využití pracovních sil. V užším slova smyslu je potřeba rozlišovat (Sirovátka 1995) mezi (1) politikou zaměstnanosti a (2) politikou trhu práce. Politika zaměstnanosti, makroekonomická úroveň, se tedy může vyznačovat celoplošným použitím svých nástrojů, zatímco politika trhu práce je vhodná k selektivnímu využití v postižených odvětvích, oblastech.

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky částečně a doplněno samostudiem.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- masová nezaměstnanost
- makropolitika zaměstnanosti
- frikční nezaměstnanost
- strukturální nezaměstnanost
- cyklická nezaměstnanost

Klíčová slova:

politika zaměstnanosti, frikční, strukturální, cyklická nezaměstnanost

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Politiku zaměstnanosti chápeme jako součást makroekonomické hospodářské politiky. Zahrnuje opatření na makroekonomické úrovni (monetární, fiskální a mzdová opatření). Tato opatření ovlivňují stranu nabídky i poptávky na pracovním trhu a to v celé ekonomice.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

- KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002. kap. (14)
MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2. vyd. Praha: SLON, 1998. kap. (4)
POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: SLON, 1995. kap. (4.1)
TOMEŠ, I. *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Socioklub, 2001, kap. (11)
VEČEŘA, M. *Sociální stát – východiska a přístupy*. 2. vyd. Praha: SLON, 1996, kap. (6.3)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co znamená pojem frikční nezaměstnanost?
2. V čem lze spatřovat podstatu pojmu cyklická nezaměstnanost?
3. Co vyplývá z fenoménu tzv. strukturální nezaměstnanosti?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 3. viz MAREŠ, P. Nezaměstnanost jako sociální problém. 2. vyd. Praha: SLON, 1998, kap. (4)

Téma č. 9:

Politika trhu práce (mikropolitika)

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Nezaměstnanost vzniká při nemožnosti člověka participovat na trhu práce. Lidé se tam snaží dostat, ale brání tomu některé samotné charakteristiky trhu práce. V první řadě jde o dualitu trhů práce (Sirovátka 1995, Mareš 1998). Lze hovořit o formálním a neformálním trhu práce či také o primárním a sekundárním trhu práce.

Na primárním trhu práce:

- se soustřeďují lepší a výhodnější pracovní příležitosti;
- místa s vyšší prestiží, poskytující řadu šancí;

Na sekundárním trhu práce:

- se kumulují místa s nízkou prestiží;
- je typická nižší mzdová úroveň;

2) *Politika trhu práce* představuje přímá opatření na trhu práce na podporu

zaměstnanosti.

Politika zaměstnanosti (tedy správněji politika trhu práce) se orientuje zejména na tyto aktivity:

- na rozvoj infrastruktury trhu práce;
- podporuje vytváření nových pracovních míst a pracovních činností;
- zaměřuje se na zvýšení adaptability pracovní síly;
- podílí se na zabezpečení životních podmínek těch, kteří se stali dočasně nezaměstnanými formou dávek a podpor v nezaměstnanosti.

Strategie boje proti nezaměstnanosti jsou v zásadě dvě:

- 1) Pasivní politika – pojištění v nezaměstnanosti, nepřímý vliv na stranu nabídky, na úroveň nezaměstnanosti a na úroveň participace na pracovním trhu.
- 2) Aktivní politika – přímé ovlivnění poptávky nebo nabídky práce, přizpůsobení mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce. Aktivní politika zaměstnanosti realizovaná primárně

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky částečně a doplněno samostudiem.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- dualita pracovních trhů
- segmentace pracovního trhu
- primární a sekundární pracovní trh

Klíčová slova:

segmentace pracovního trhu, primární a sekundární pracovní trh, aktivní a pasivní přístupy k politice pracovního trhu

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Smyslem politiky pracovního trhu je v první řadě odbourávat vliv segmentace pracovního trhu, zlepšovat soulad nabídky a poptávky na pracovním trhu v lokálním měřítku. Velký význam pak mohou mít též lokální cílené programy politiky trhu práce.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002. kap. (14.3), kap. (14.4)
MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2. vyd. Praha: SLON, 1998, kap. (5), kap. (6), kap. (7), kap. (9), kap. (10)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co znamená segmentace pracovního trhu, resp. dualita pracovních trhů?
2. Jaké rozdíly spatřujete mezi primárním a sekundárním pracovním trhem?
3. Co znamená aktivní politika trhu práce v případě činnosti Úřadu práce?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 3. viz KREBS, V. a kol. Sociální politika. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002, kap. (14.3), kap. (14.4)

Téma č. 10:

Zdravotní politika

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Jde o cílevědomou činnost státu a ostatních aktérů zaměřená na ochranu, podporu a obnovu zdraví obyvatelstva. Je nedílnou součástí hospodářské a sociální politiky státu.

Role státu spočívá v tvorbě zdravotní politiky, v rozhodování o základních parametrech rozdělení zdrojů ve zdravotnictví mezi jednotlivé segmenty služeb, v tvorbě právních norem, regulujících jednání aktérů ve zdravotnictví, v reflexi vývoje zdravotnictví, analýze, výzkumu, sběru a zpracování statistických údajů.

V obecnějším pojetí zdraví (tedy ne z vyložené právního hlediska) je však zdraví všeobecně chápáno jako věc veřejná, neboť zdraví jednotlivci ve společnosti jsou produktivnější (jsou zdravou pracovní silou), nezatěžují rozpočet výdaji na léčbu (která je redistribucí prostředků od zdravých) atd. S právem na vlastní zdraví souvisí řada etických problémů, např. při transplantaci lidských orgánů, umělé interrupci,

euthanasii apod.

Zdravotní politika zahrnuje v zásadě dva typy aktivit: (1) aktivity ve směru ochrany a podpory zdraví, ve směru zamezení vzniku nemoci a (2) aktivity zaměřené k léčení (odstranění změn ve zdravotním stavu člověka), obnovení nebo navrácení zdraví. Více méně doplňující aktivity pak představuje (3) rehabilitaci, tj. obnovou nezávislého a plnohodnotného tělesného i duševního života osob po úrazu, nemoci nebo závislosti nebo zmírnění trvalých následků nemoci nebo úrazu pro život a práci člověka, a (4) reintegraci, tj. kompenzaci ztrát na zdraví umožnit plné nebo alespoň částečné uplatnění člověka v jeho obvyklých společenských rolích, tj. v rodině, v komunitě (obec, stát, širší společenské prostředí) a v práci.

Dojde-li k narušení rovnováhy biologických a psychických faktorů a jejich vzájemného působení ve fyzickém a sociálním prostředí, mluvíme o nemoci. Nemoc se stává sociální událostí v okamžiku, kdy člověk nemůže zabránit poruše svého zdraví, nebo nemá dost vlastních sil a zdrojů, aby tuto poruchu odstranil, léčil a rehabilitoval se. Sociální událostí se nemoc stává, potřebuje-li člověk pomoc jiné osoby nebo pomoc peněžní (ekonomickou pomoc) či pomoc institucionální (službu). Teprve porucha zdraví spojená s touto potřebou nebo s neschopností postarat se o sebe vytváří z nemoci sociální událost.

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky částečně a doplněno samostudiem.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- zdraví jako bio-psycho-sociální pohoda jedince
- well-being
- rehabilitace a resocializace jako součást zdravotní politiky

Klíčová slova:

zdravotní politika, zdraví, nemoc, světová zdravotnická organizace

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Základem zdravotní politiky je právo na zdraví (vychází z Listiny základních práv a svobod, zákonný nárok občanů s trvalým pobytem na území ČR na bezplatnou zdravotní péči v rámci všeobecného zdravotního pojištění za podmínek stanovených zákonem). Dva definiční prvky zdraví jsou: (i) rovnováha, která má svou stránku tělesnou, duševní, sociální (fyziogenní, psychogenní a sociogenní faktory zdraví) a (ii) rovnováha, která se týká funkcí organismu nikoliv obecně, ale ve zcela konkrétním vztahu k prostředí, ve kterém člověk žije.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

- KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002, kap. (15)
POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: SLON, 1995, kap. (4.3)
POTŮČEK, M. a kol. *Veřejná politika*. Praha: SLON, 2005, kap. (12)
TOMEŠ, I. *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Socioklub, 2001, kap. (9)
VEČEŘA, M. *Sociální stát – východiska a přístupy*. 2. vyd. Praha: SLON, 1996, kap. (6.2)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jak definuje zdraví Světová zdravotnická organizace? (WHO)
2. Jak je definována „nemoc“?
3. Jaká opatření lze zahrnout pod pojem „zdravotní politika“?

Prostor pro odpovědi:

---

*Odpovědi na otázky 1. – 3. viz KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha : ASPI, 2002, kap. (15)*

Téma č. 11:

Vzdělávací politika

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Vzdělávací politika je tedy ve výsledku souhrn konkrétních činností a opatření,

kterými zejména stát, ale i další subjekty usilují o optimální naplnění rolí, které vyplývají z postavení vzdělání ve společnosti. Cílem vzdělávací politiky je zabezpečení rozvoje poznávací a duchovní kapacity populace a rozvoje morálně hodnotové orientace. Dále pak profesní vzdělávání, kvalifikace a přizpůsobení vzdělávacích institucí potřebám trhu práce. Nezbytným cílem je i demokratizace vzdělávání a zajištění rovného přístupu k němu.

Hlavní funkce vzdělávání

- 1) *Preventivní* - vzdělání jako nástroj k získání zaměstnání a zajištění životní existence. V širokém slova smyslu jako prevence celospolečenská, zaměřená na všestrannou kultivaci jedince a jeho integraci do společnosti.
- 2) *Nápravná* – jako jistý korektiv již existujících problémů. Takováto potřeba je pocítována ex post, až když problémy nastanou (např. důraz na ekologické vzdělání až v situaci ekologického ohrožení, ale nejviditelněji např. rekvalifikace jako náprava nedostatečného kvalifikačního vybavení jedince).
- 3) *Socializační* - vliv na formování člověka.
- 4) *Ekonomická* - vzdělání je významným výrobním faktorem. Vzdělání není jenom efektem ekonomického růstu, ale současně je i významným výrobním faktorem. Tuto funkci plní vzdělání především prostřednictvím znalostí, kvalifikace. Vzdělání je předpoklad výkonu složité práce. Umožňuje vyšší růst produktivity práce. S rozvojem vědy a techniky a s tím spojeným rozvojem složitosti práce roste i vzájemná závislost ekonomického růstu a kvality pracovních sil. Vzdělání se tak stává stále významnější strategickou komponentou, neboť na něm závisí ekonomická výkonnost i konkurenceschopnost každé země.
- 5) *Sociálně kulturní*- ovlivňuje lidskou osobnost, význam pro univerzální lidské hodnoty (snášlivost, tolerance, spolupráce, úcta k druhým). Morální klima společnosti.
- 6) *Profesionalizační*- příprava na povolání.

Základní myšlenkové koncepty (principy) moderních vzdělávacích politik

- 1) Celoživotní vzdělávání
- 2) Rovné šance a přístup ke vzdělávání
- 3) individualizace a diferenciací ve vzdělávání
- 4) internacionalizace ve vzdělávání

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky částečně a doplněno samostudiem.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- vzdělání
- kvalifikace
- celoživotní vzdělávání
- internacionalizace vzdělání (kvalifikace)

Klíčová slova:

vzdělávací politika, funkce vzdělání, trendy ve vzdělávání, internacionalizace vzdělání

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Vzdělání je v podstatě fenomén vzniklý spojením dvou vzájemně souvisejících procesů:

- 1) výchovy (formativní složka) – utváření morálních, charakterových vlastností, kultivace lidských a občanských kvalit jedince a to předurčuje i tyto kvality u celé populace.
- 2) vzdělávání (informativní složka) – osvojování soustavy poznatků a dovedností a metody jejich nabývání.

Vzdělání je pak výsledkem obou zmíněných procesů, má nehmotnou povahu a disponuje jím pouze jedinec sám. Se vzděláním souvisí i kvalifikace – obecně ji můžeme chápat jako schopnost vykonávat určitou práci, respektive souhrn schopností, které jsou pro to vyžadovány. Kvalifikace je spíše ekonomický pojem spojený s trhem práce. Vzdělání je pojmem širším, tedy není zúžen jen na uspokojování kvalifikačních požadavků trhu práce. Vzdělání v této definici představuje specifickou společenskou službu, která podle Večeři (1996) jen zdánlivě stojí stranou typických služeb sociálního státu.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

- KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002, kap. (18)
POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: SLON, 1995, kap. (4.4)
POTŮČEK, M. a kol. *Veřejná politika*. Praha: SLON, 2005, kap. (11)
VEČEŘA, M. *Sociální stát – východiska a přístupy*. 2. vyd. Praha: SLON, 1996, kap. (6.5)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaké spatřujete rozdíly v pojmech vzdělání a kvalifikace?
2. Jaké funkce představuje vzdělání v soudobé společnosti?
3. Shrňte základní trendy v politice vzdělávání.

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 3. viz KREBS, V. a kol. Sociální politika. 2. vyd. Praha : ASPI, 2002, kap. (18)

Téma č. 12:

Rodinná politika

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Dnes je rodina chápána jako jednotka společně bydlících a hospodařících manželů nebo partnerů s dítětem nebo dětmi, nebo jednoho rodiče s dítětem nebo dětmi. Rodinu můžeme též chápat jako skupinu lidí spojených společným původem, manželstvím, nebo jiným právním vztahem jako je například adopce, jejíž členové se vzájemně (společensky, ekonomicky, psychologicky) podporují a shodně se identifikují jako jedna společenská jednotka. Rodina zároveň podléhá normám dané společností a společenským představám o rolích, které by měla naplňovat.

Funkce rodiny se měnily v průběhu vývoje lidstva. Některé funkce jsou zde již od pradávna, jiné jsou reakcí na moderní prostředí (20 století.):

1. *Biologicko reprodukční funkce* má zabezpečovat udržení života početím a narozením nového člověka. Tato funkce se může uplatnit i mimo rodinu, v rodině však nabývá svůj plný význam: nejde jen o to dítě přivést na svět, ale zabezpečit mu potřebné podmínky pro život a jeho další vývoj.

2. *Ekonomicko - zabezpečovací funkce*, se nevztahuje jen na dítě a rodinu, ale na všechny členy rodiny (úklid, příprava stravy, domácí činnosti apod.). Zabezpečovací funkce se týká nejen materiální oblasti, ale postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní. Má svým členům poskytovat životní jistoty.

3. *Socializačně - výchovná funkce* spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v jeho přijetí, porozumění mu v jeho vývoji a potřebách, jež je nutno včas a náležitým způsobem uspokojovat. Prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch, ochraňovat jej před nepříznivými situacemi a učit je, aby bylo samo schopno jim čelit.

4. *Emocionální funkce* je důležitá jak pro děti, tak pro dospělé. Je třeba zdůraznit, že

zájem o dítě a sledování jeho prospěchu pramení především z emocionality, zajišťující harmonický život rodiny i pocit celkového uspokojení a životního naplnění pro všechny její členy.

V dnešní době je možno rodinnou politiku zemí západní Evropy charakterizovat jako komplexní, zahrnující jak finanční dávky poskytované rodinám, tak i všechna opatření veřejnoprávního charakteru, která mají dopad na život a sociální situaci rodin. Sociální politika na pomoc rodině se zpravidla soustřeďuje na:

- 1) mateřství,
- 2) rodičovství a rodinu a
- 3) výchovu a výživu dětí.

Cílem rodinné politiky je v zásadě zmírňování narůstajících nákladů rodin při opatrování mladé generace realizací principů sociální solidarity, principu sociální spravedlnosti a principu sociální garance. Mezi další cíle lze zařadit:

- posílení společenské vážnosti rodin;
- zlepšování životních podmínek pro optimální rozvoj dětí;
- sledování slučitelnosti rodinné funkce a zaměstnání.

Náhradní péče o dítě

Historicky nejstarším problémem je pomoc dětem, jejichž rodina selže. Dětem se pak musí poskytnout náhradní péče. Rodinná péče může selhat krátkodobě nebo dlouhodobě. Krátkodobě je např. onemocnění rodiče, který o dítě pečuje, nebo karanténa v zařízení, kde se dítě pravidelně přes den zdržuje atp. Dlouhodobě selhává rodinná péče zánikem rodiny, např. smrtí nebo mentální invaliditou rodičů, selháním rodičů (alkoholismus, drogová závislost atp.), nebo selháním rodiny, např. zanedbáváním či týráním dětí.

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky částečně a doplněno samostudiem.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- rodina prokreační
- rodina orientační
- rodina post-moderní
- systémové pojetí a definice rodiny
- fertilita

Klíčová slova:

rodinná politika, rodina tradiční, rodina moderní, rodina postmoderní, funkce rodiny

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Velký sociologický slovník (1996, s.940) vymezuje rodinu jako „původní a nejdůležitější skupinu a instituci, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje“. Charakteristiky, které ovlivnily podobu a vývoj rodiny v průběhu 2. poloviny 20. stol. jsou založeny na:

- volnosti při uzavírání manželství (ustupují ekonomické a majetkové důvody uzavírání sňatku);
- vzestupu rozvodovosti (také díky předchozímu trendu), což bylo podpořeno značným růstem úrovně vzdělání a kvalifikace žen a jejich uplatněním na trhu práce;
- uplatnění práva žen při rozhodování o svém budoucím mateřství (liberalizace potratů, antikoncepce, plánování rodičovství);
- prodlužování délky života;
- snížení celkové plodnosti (fertility).

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2. vyd. Prah: ASPI, 2005, kap. (16)
POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: SLON, 1995, kap. (4.6)
TOMEŠ, I. *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Socioklub, 2001, kap. (10)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaké lze identifikovat funkce soudobé rodiny?
2. Je stále adekvátní pojem „moderní rodina“, nebo se spíše hodí pojem „post-moderní rodina“?
3. Jak vysoká je v dnešní době tzv. demografická fertilita?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 3. viz KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha : ASPI, 2002, kap. (16)

Téma č. 13:

Bytová politika

ÚVOD A CÍL TÉMATU

Bydlení má významné aspekty sociální. Základem sociálních aspektů bydlení jsou tyto skutečnosti:

- bydlení je základní lidskou potřebou a samo o sobě slouží k saturování dalších potřeb;
- bydlení je důležitým prvkem, určujícím životní úroveň lidí.

Bytová politika je tedy (Krebs 2002) systém poptávkově orientovaných podpor, nabídkově orientovaných iniciativ a přímých zásahů státu na bytovém trhu, který je nutný pro optimální alokaci bytu jako statku.

Mezi modely bytových systémů lze odlišit:

1. *Administrativně přidělový systém*, který se může potýkat s permanentním nedostatkem bytů, může snižovat ceny bydlení, důsledkem může být růst poptávky a nemožnost ji uspokojit.
2. *Tržní systém*, který může vést k obtížné dostupnosti bydlení pro sociálně slabší vrstvy populace.

Cílem bytové politiky je tedy zvýšení celkové dostupnosti a především finanční dostupnosti bydlení pro obyvatelstvo. Nástroje bytové politiky lze rozdělit na:

1) *Nástroje nabídkové strategie*

- programy podporující výstavbu bytů;
- podpora soukromých investorů ziskového i neziskového typu;
- náklady na bydlení jsou dotovány tak, aby náklady na bydlení nepřesáhly rozumnou úroveň výdajů na domácnost a bydlení bylo dostupné všem vrstvám populace.

b) *Nástroje poptávkové strategie*

- individuální podpory poskytované domácnostem k zajištění jejich sociální potřebnosti, cílem je snížit výdaje domácností na bydlení;
- příspěvky na bydlení,
- daňové úlevy formou slev na dani z příjmu, snížení základu daně o úroky z půjček poskytovaných na pořízení bydlení;
- podpora stavebního spoření,
- úroková podpora dlouhodobých hypotečních úvěrů.

Státní fond rozvoje bydlení

Se značným zpožděním byl ustaven Státní fond rozvoje bydlení, který je jedním z nástrojů realizace státní bytové politiky. Úkolem fondu je vytvářet, akumulovat a rozšiřovat finanční prostředky určené na podporu investic do bydlení a používat je v souladu se zákonem na podporu především v následujících třech směrech:

- na podporu výstavby bytů, z toho především bytů nájemních;
- na podporu oprav bytového fondu, z toho především na podporu oprav domů vystavěných panelovou technologií;
- na podporu výstavby technické infrastruktury v obcích, tedy na zainvestování pozemků vhodných pro budoucí bytovou výstavbu.

Způsob výuky:

Téma je přednášeno v rámci výuky částečně a doplněno samostudiem.

POJMY K ZAPAMATOVÁNÍ

- alokace bytů
- administrativně-přídělový systém
- tržní systém
- nabídkové nástroje bytové politiky
- poptávkové nástroje bytové politiky
- Státní fond rozvoje bydlení

Klíčová slova:

bytová politika, trh s byty, státní fond rozvoje bydlení

SHRNUTÍ A TÉMATA KE STUDIU

Efektivní bytová politika je komplexní celek vzájemně propojených opatření různých institucí, mechanismů a institutů, který vytváří podmínky pro fungování bytového trhu a stanovuje pravidla podpory poptávky a nabídky bydlení. Klíčovými tématy se do budoucna stává revitalizace bytového fondu, definice sociálního bydlení, podpora bydlení mladých rodin - startovací bydlení.

DOPORUČENÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

- KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002, kap. (17)
POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: SLON, 1995, kap. (4.5)
VEČEŘA, M. *Sociální stát – východiska a přístupy*. 2. vyd. Praha: SLON, 1996, kap. (6.4)

KONTROLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY

1. Jaký je rozdíl mezi administrativně-přídělovým systémem hospodaření s byty a trhem s byty?
2. Co znamená pojem deregulace nájemného?
3. Co znamená pojem revitalizace bytového fondu?

Prostor pro odpovědi:

Odpovědi na otázky 1. – 3. viz KREBS, V. a kol. Sociální politika. 2. vyd. Praha : ASPI, 2002, kap. (17)

SEZNAM POŽADAVKŮ K ABSOLVOVÁNÍ PŘEDMĚTU

Předmět bude ukončen zápočtovým testem, schválením zápočtové práce a ústní zkouškou. Termín zápočtu bude stanoven na konci semestru (zápočtový test). *Zápočtová písemná práce se odevzdává elektronickou cestou e-mailem.* Termíny zkoušek budou vypsány ve *Fakultním informačním systému ve formě tzv. e-zkoušky.*

SEZNAM OKRUHŮ KE ZKOUŠCE

1. Sociální politika – základní pojmy a definice
2. Základní principy a funkce sociální politiky
3. Sociální stát, jeho definice a vývojové etapy
4. Krize sociálního státu a její příčiny
5. Sociální stát a jeho režimy
6. Reakce sociálního státu na krizi
7. Základy sociálního zabezpečení
8. Politika zaměstnanosti
9. Politika trhu práce
10. Zdravotní politika
11. Vzdělávací politika
12. Rodinná politika
13. Bytová politika